

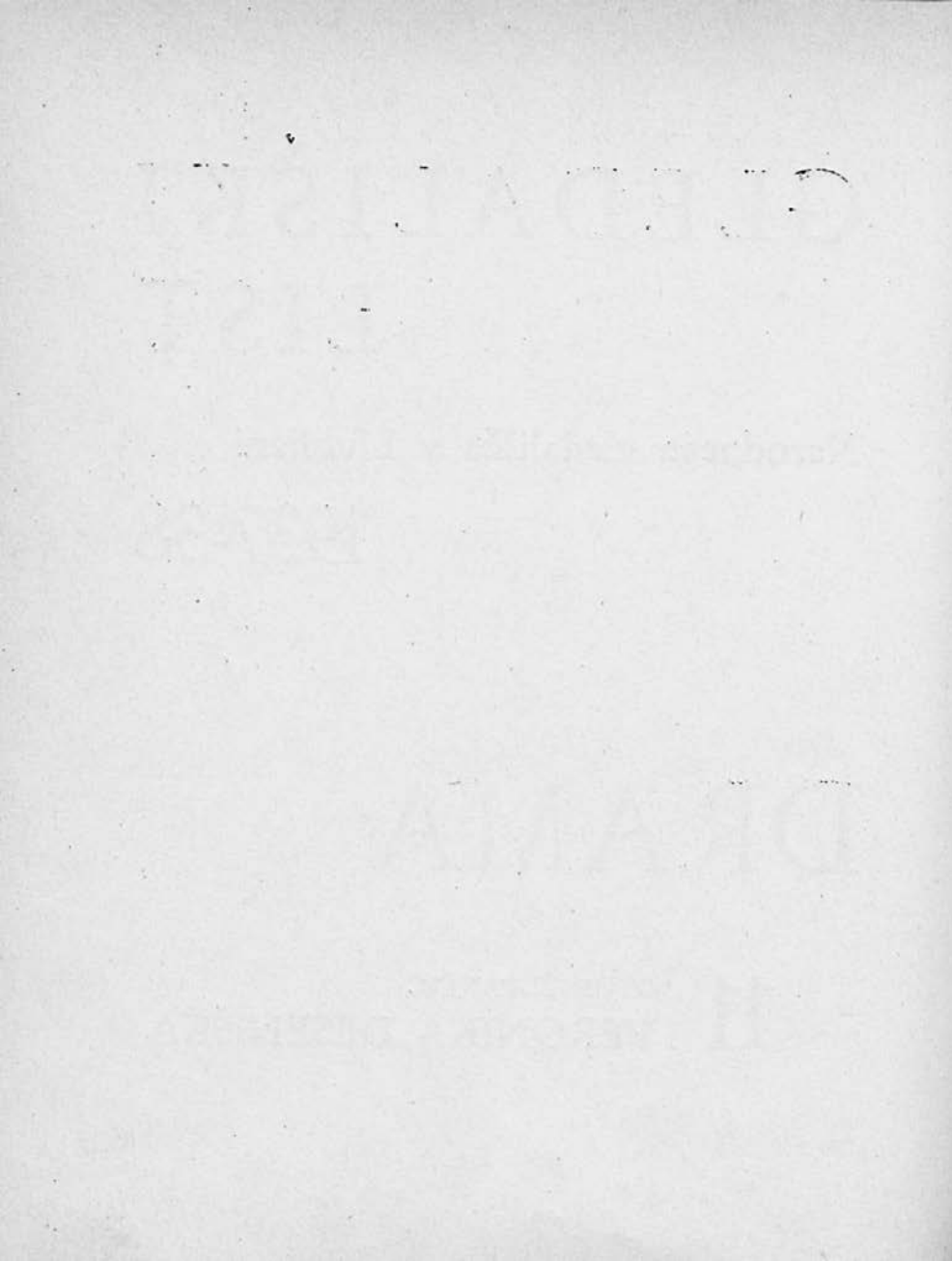
GLEDALIŠKI LIST

Narodnega gledališča v Ljubljani

1937-38

DRAMA

11 OTON ŽUPANČIČ:
VERONIKA DESENIŠKA

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1937/38   DRAMA   Štev. 11

OTON ŽUPANČIČ:
VERONIKA DESENIŠKA

PREMIERA 22. JANUARJA 1938

Veliki slovenski pesnik Oton Župančič in upravnik Narodnega gledališča v Ljubljani praznuje jutri 23. t. m. svojo šestdesetletnico. Vse njegovo življenje, vse njegove stvaritve in ves njegov književni trud vidimo danes pred seboj kot eno samo veliko in dragoceno kulturno dejanje ali dejanje za slovensko kulturo. Njen del je tudi slovensko Narodno gledališče, ki mu je bil Oton Župančič dolga leta dramaturg in tajnik in ki mu je že deset let upravnik in najvišji vodja. Pozdravljajoč slavljence na njegov šestdeseti rojstni dan, ki je prazničen dan za vse Slovence, se podpisani pridružujejo čestitkam vsega naroda, in se z njim vred spoštljivo klanjajo velikemu življenju, za katero je izbrala usoda Otona Župančiča in dragocnemu delu, ki si ga je v tem življenju naložil in izvršil.

Za umetniško vodstvo Narodnega gledališča:

P. Golia
ravnatelj drame

M. Polič
ravnatelj opere

J. Vidmar
dramaturg.

Igralci čestitajo ...

Te dni praznuje 60letnico svojega bogatega življenja naš predstojnik in prvi sodelavec, vodja, ki nam odmerja delo, dolžnosti, pravice in pri tem skrbno čuva, da je sleherni član, tudi najmanjši, ves in samo v službi gledališča.

Kot dramaturg nas je prvi uvajal v lepote slovenske govorice, neizprosno pazil na čistost jezika in polnodonečnost naše besede na odru. Kljub temu, da se je moral boriti z mnogimi težkočami, so njegov estetski čut, ljubezen do materinščine in nepopustljiva vztrajnost zmagale in pripomogle, da se je izgovorjava dejansko uveljavila. On nas je prvi učil, da je govor bistven del oderskega udejstvovanja in da moramo stremeti, da bomo svojo slovenščino v igri do potankosti izklesano podajali.

Kot upravnik nam je predstojnik, ki ima poleg hvale in graje za nas vedno tudi odprto uho, za vse naše težnje, posebno za one, naših najmanjših in najbolj potrebnih. Dajal nam je, kar mu je bilo mogoče v tej neprestani teški borbi za obstoj našega gledališča. Opazili smo pa tudi mnogokrat, da mu je bilo najbolj hudo takrat, ko je bil radi danih razmer prisiljen reči: »Ne morem vam dati« in to v prepričanju, da je le vsaj za silo utešenemu ansamblu mogoče rasti na znotraj in se uveljavljati na zunaj. V večnih bojih, ki so pri teatru vsega sveta, v bojih med igralcem in upravo, smo imeli velikokrat vtis, kakor da hoče upravnik O. Župančič stopiti z vsem prepričanjem na stran igralca.

Tisoč je stvari pri gledališču, ki se zde malenkostne, a so važne. N šestokrat izgine ime delavca-graditelja, toda kamen ostane v zgradbi, ki prica o njem.

Nastopajoče osebe, zbrano v svoji stanovski organizaciji iskreno čestita svojemu upravniku ob tem pomembnem življenjskem jubileju. Te vrstice pa naj bodo tudi izraz zahvale za vse, kar je storil za nas dobrega in v korist našemu Slovenskemu gledališču.

L. DRENOVEC

predsednik Združenja gledaliških igralcev
Ljubljana.

Oton Župančič

Ob novi uprizoritvi „Veronike Deseniške“

(Iz domačega razgovora s samim seboj)

1. Splošno mnenje?

Župančičeva »Veronika Deseniška« je po mojem mnenju poleg Cankarjevih »Hlapcev« — kljub vsem napakam in nedostatkom — najmočnejša in tudi odrsko najučinkovitejša slovenska tragedija. Tragika je v usodah in značajih oseb. V »Hlapcih« in v »Veroniki Deseniški« ležita po mojem trdnem prepričanju trenutno oba vrhova slovenske tragične tvorbe. V teh dveh dramah je postavljen temelj slovenski klasični gledališki umetnosti. V teh dveh delih je treba iskati in črpati virov za ustvarjanje pravega, plemenitega in visokega igralskega sloga slovenskega tragičnega gledališkega izražanja. Globoko sem preverjen, da mimo omenjenih del ni mogoče priti do bistvenega, pristnega obraza slovenske gledališke umetnosti. Pot do resnično iz narodovega duha in narodove krvi pognalega umetniškega izraza in umetniške oblike vodi samo skozi »Hlapce« in skozi »Veroniko Deseniško«.

»Veronika Deseniška« je tisto delo, ki bi od slovenske dramske literature — poleg Cankarjevih — v prvi vrsti zaslužilo, da ga igrajo tudi na izvenslovenskih odrih. Ne razumem hrvaških, srbskih in čeških oficijalnih gledališč, da »Veronike« ne uprizarjajo, posebno, če pomislimo, kaj vse smo mi že vrednega in manjvrednega uprizorili iz njihove dramske literature. Če bodo čakali, da se bo avtor sam pobrigal za uprizarjanje svojega dela, potem so seveda v tem primeru v precejšnji zmoti in bodo močno verjetno čakali zaman.

2. Glavne odlike?

Jasnost in smotrnost v celotni zasnovi, dinamična zgradba dejanja, impozantna doslednost, zaokroženost in zlitost Hermanovega značaja, prekrasna, kot kristal svetla in čista podoba grofice Jelisave, neznanost čudnega romarja in trgovca Žida Bonaventure,

preprosta, a vendar zmagujoča dramatičnost posameznih prizorov (n. pr. spoznanje Jelisave in Veronike v II. dejanju, spor med Hermanom in Friderikom v IV. dejanju, učinek vesti o sinovi smrti na grofa Hermana v IV. dejanju, dvogovor Bonaventure in Veronike ter Friderik ob mrtvi Veroniki v V. dejanju) v globinah in nežnosti občutja v sicer redkih ljubavnih prizorih, posebno pa nenadkriljiva, v tisoč zvokih zvoneča in v tisoč barvah se lesketajoča, iskrena in žlahtna lepota jezika, ki preveva vse delo s tistim čudežnim, razumsko mogoče neotipljivim, a vendar čustveno tako zaznavnim in nepremagljivim čarom, ki je značilen za pomembnost in dragocenost vsakega pesniškega, se pravi resnično umetniškega dela. V tem jeziku je toliko ritma in toliko žive, nenehoma se menjajoče dinamike, toliko prisrčnosti, otroškosti, miline in sile, toliko žalosti in grenkobe, toliko krepke udarnosti in kipečega zanosa, toliko obupne bolesti in toliko mogočnega zdravja, toliko bujne, lahkotne in prispodobne krilatosti in toliko trde, lapidarne zgoščenosti, da je v tem prav za prav kratkem dramskem delu obsežen do malega ves jezikovni izraz našega mišljenja in čustvovanja. Ne vem, če bom dovolj razumljiv, toda tvegaj bom primerjati, da se mi ob Župančičevem jeziku godi ravno narobe kakor pri Cankarjevem: pri Cankarju začutim najprej etično vrednost in šele iz nje in preko nje pridem do lepote izraza, pri Župančiču pa začutim najprej lepoto in šele iz nje in po njej se mi odpre in razodene tudi etična vrednost izražene misli ali izraženega čustva. Včasih se mi zdi, da bi moral iz Prešernove močate in grenke tragičnosti, iz Cankarjeve umetniške, vseobsežne značajnosti in npravenosti ter iz Župančičeve naravnosti naivne lepote zrasti šele tisti človek, ki bi mu lahko rekli pravi in res dragoceni slovenski človek.

3. *Krajšave, črte, spremembe?*

Menda danes na vsem svetu ni več gledališča, ki bi uprizarjalo drame v taki obliki, v kakršni so bile napisane. Danes krajšajo po vsem svetu Shakespeareja, Goetheja, Molièra in jasno je, da smo okrajšali tudi »Veroniko Deseniško«. Važno je pri tem poslu samo, kako ga vršiš: ali črtaš zato, da je delo krajše, ali pa zato, da

je delo boljše. Za sedanjo režijo mi je dal avtor v pogledu črtanja s presenetljivo in obenem ljubeznivo hladnokrvnostjo popolnoma proste roke in priznati moram, da sem se tega dovoljenja tudi v izdatni meri poslužil. Predvsem sem skušal v vsebinskem pogledu Hermanovi značajski mogočnosti, enotnosti in tehtnosti postaviti enakovredno nasprotje in ravnovesje v veliki ljubezni in zato sem moral — za svoj občutek — Friderika in Veroniko — no, recimo, nekoliko prezračiti in presejati (kje in kako, to naj preiskuje kritika, če se ji zdi toliko vredno). Nekoliko enotnejši se mi zdi v sedanji okrajšavi tudi značaj tete Side. Vse druge črte pa so vsaj v glavnem — večinoma le ekonomskega, dinamičnega in tehničnega značaja.

4. *Skušnje, delo z igralci?*

Mislím, da se ne motím, če rečem, da že dolgo ni bilo dela, pri katerem bi bili vsi, ki smo udeleženi, tako s srcem sodelovali, kakor smo ravno pri »Veroniki«. Včasih se mi je zdelo celo, kakor da — kljub zelo tesno odmerjenemu času — resnično »delamo«. Navadno namreč »garamo«. In to je za pravega igralca precejšen razloček. Ponovno sem imel priliko opazovati in se ponovno prepričati, kako taka in podobna dela igralca dvignejo in okrepijo in kako nujno bi bila taka in podobna dela neizogibno potrebna za umetniško rast slovenskega igralca in slovenskega gledališča. V takem ozračju, kakor ga ustvarja n. pr. »Veronika«, se da resnično delati, učiti, rasti in ustvarjati. (Filozofskim dvomljivcem in kranjskim navihancem pa zaupam na uho, da vse to res nima nobene zveze z dejstvom, da je avtor »Veronike« slučajno tudi naš šef. Če bi drama sama po sebi ne bila pomembna in dragocena, bi nas v tem smislu, ki ga imam v mislih jaz, tudi noben šef ne ganil in premaknil.)

Razen Hermana, Jelisave in Bonaventure, ki jih igrajo Levar, Maria Vera in Skrbinšek, je vsa podelitev ostalih vlog nova. Seveda bodo pokazale šele predstave, koliko so nam naša prizadevanja uspela.

Ob koncu naj še pripomnim, da je moja iskrena želja — in prav gotovo tudi želja vseh igralcev, ki pri »Veroniki« sodelujejo, — da

bi nam izvedba že pri prvi predstavi čim bolj uspela in da bi tako na najpoštenjši način čestitali in se zahvalili šestdesetletnemu pesniku za vse, kar je storil lepega in dobrega in nepozabnega slovenskim igralcem in z njimi slovenskemu gledališču ter njegovi kulturi.

C. Debevec.

Prof. O. Šest:

Prijatelj in upravnik Župančič

Kar naenkrat se zgodi! Obrneš se, bratec, enkrat in še enkrat, pa je deset let naokrog. Torej! Kaj sledi iz tega? Iz tega sledi: deset let ni nič, prav nič in prav tako, ko da je bilo včeraj se mi zdi, ko smo sedeli vitezi Župančič, Pugelj in Ost po neki petdesetletnici pri »Štruklju« ... Bila je pozna, da ne rečem že zgodnja ura in je ukazal Župančič, tako lepo skozi nos in predrl s kazalcem zrak: »zdaj, kanalji, imata čas, da me častita, zdaj je ura prava!« — In je bilo prebliskov in šale, dovtipov na slavo, na leta in na vse ono, okrog česar se suče življenje ...

Dejal bi: ob taki uri je bila napisana ona, ko je »dvanajste kaprol pest stisnil v zrak in jo spustil na mizo« in izjavil svečano — »Cigan, ti si vrag!«

Po tem večeru pred desetimi leti smo se obrnili dvakrat, trikrat morda. Pugelj je izjavil, da ima dovolj tega piškavega planeta, mi pa naj se tepemo le še naprej, kot je postavljena beseda in ukaz. In vse gre v redu! Ecco!

*

O Župančiču in njegovem delu so napisane že obširne in dobre knjige. Vse te knjige pa ne podajo z daleka njegove podobe kot tvorca poeta in človeka — in vse to je nerazdružno. Vse te knjige vedo povedati vse premalo o čudežni domovini, kjer je poet trgal svoje prve hlače, kjer je oprezoval kje gnezdi škorec, kos, strnad, kjer je poslušal prvič, kaj voda žubori, kaj veter poje — vse takó, kot je kasneje zaklenil svojemu rodu globoko v predal, da bi se nikoli in nikjer ne izvedelo ...

Bela Krajina, tista mehka deželica tam spodaj, kjer se izliva Gorjanci z vsemi svojimi bajkami in povestmi, nad katerimi žari Trdinova silhueta — tam je domovina Župančičeva... Kdor pozna ta svet, bi dejal: Župančič bi se lahko rodil v Provenci — res je, saj tam je pel Petrarca... tudi tam pod Apenini, okrog Pistoje, kjer se začne valovita dežela, bi bil lahko njegov dom ali pa južneje, kjer je topleje, kjer rasto že oranže in se vse skupaj imenuje Castelli Romani... O še mnogo krajev je, kjer bi se lahko rodil ta slovenski poet — a Bela Krajina je le ena, je lepa in prekrasna in tam pri »Treh farah« je lepša kot na piazzi San Marco... Tako je življenje!... Prav je, da je tako...

*

Leta so na Župančiča pozabila! Šestindvajseto leto poteka, kar sva se srečala prvič. Tu ne gre za osebne spomine, za ono gre, kar so imenovali stari Indijci »lingua charira...« Sicer ostane neizpremenjeno, lice in pogled so izraz človeka, oknice njegove duše! In v Župančiču je ostalo neizpremenjenih nebroj vrlin, ki jih ne moremo in ne smemo prezreti, ki so pa prav gotovo — v to sveto verujem — edini vir večne mladosti — vedrost, hudomušnost, bistrost in optimizem... Ne gre zato ali »nam raste volna iz ušes« — to ni važno — važno je vse drugo, da zna človek oceniti vselej smeh in jok, ki prihajata iz enega meha in ki sta o pravem času oba nebeška blagodat. — Vzemi človek božji, ob težki uri knjigo poeta v roko in prebiraj in videl boš, da se bodo vse megle razpršile — ako pa ne, bo tvoja rana prestala krvaveti v zavesti: glej, tu je bil že pred teboj Nekdo, ki je prestal in pretrpel isto... Zato mi je pesem Župančičeva blagodat in odkritje božje vselej, kadar bi moral k izpovedniku.

*

Ako bi hotel govoriti o usodi bi dejal: poeta Župančiča je zanesla usoda v teater in mu s tem odvzela tisočero možnosti ustvarjanja iz samega sebe. Jaz pa ne maram govoriti o usodi in pravim, da je bilo prav in pravilno, koristno in hvalevredno, da je prišel Župančič k teatru! To iz dveh razlogov. — Prvi je, da je slovenska

beseda na odru dobila po dolgem čakanju vendarle podobo in izraz, drugi pa je neprecenljiv in ga bodo šele oni, ki so mladi in mlajši, znali primerno oceniti: to je Župančičev zmisel in tenak čut za pravičnost, za krivico in dobroto... Teater je bil in ostane v svojem večnem gibanju, nekaj ostrega, da ne rečem brutalnega in neizprosne! — Župančičevo žezlo pa gleda z milino na ono, kar bi utegnilo biti ponižano in razžaljeno — lastnosti, katerim je podvržen prav posebo igralski poklic — in kar je bilo dolga leta tudi delež slovenskega igralca... Biti šef slovenskega gledališča gotovo ni enakovredno s šefovstvom zavodov drugih strok. Biti šef slovenskega teatra se pravi: biti trpin, očka in skrbni varuh nečesa, pri čemer ti nihče pomagal ne bo... Oh, res je, tudi s hvaležnostjo ne, v teatru je to še prav posebno redka čednost!... Ne hotel bi rabiti velikih besed — ampak občudovanja vredna je ljubezen in privezanost Župančičeva do teatra, da ni v očigled vzgledni brezbriznosti vrgel v koš svojih idealov, ki so ga vezali na Calderona, Shakespearja in Molièra... Ti trije so namreč naši prijatelji in Župančič je bil tisti, ki nas je z njimi pobratil in nam snel kapo pred njimi...

Pred leti sem sedel v neki loži v »Comédie Francaise« in igrali so Molièrov komad »L'Amour médecin«. Poleg mene je sedel sivo-las, eleganten gospod. Ta večer je nastopal nov igralec za angažma v glavni ljubimski vlogi. — Vse je bilo v redu in prav — stil, igra, režija — vse je bilo dostojno... A med prvim odmorom se mi predstavi stari gospod in pové, da je zdravnik iz Liona, da se pripelje nalašč vselej v Pariz, kadar nastopi nov kandidat... A novi kandidat, tako mi je dejal bradati doktor, je povedal dva, tri verze nesmrtnega Molièra — nápak... Zato ta igralec nikoli ne bo član staroslavnega instituta... To je zgodba. — Ta dogodivščina je zbudila v meni misli in pomisleke... Kdaj, ljudje božji bomo lahko pretehtali in ocenili vrednost igralčeve, ako prej ne bomo vedeli in poznali cene poetove. O onem »biti ali ne biti« nihče več ne pomišlja in o tem »nekaj gnilega je v državi Danski«, tudi ne... A o onem »Celje je sen visok, sanjan iz roda v rod«, »Veronika gre v zarje Vidove« ali »daj mi tistega od zida, ki leze v láse« in potem:

»svet leti navpik v prepad« — o vsem tem jih ve zelo malo... Dokler ne bomo imeli v teatru doktorjev iz Liona, ne bomo imeli one silne krasne in mogočno-vplivne publike... Župančičeva beseda je pa krilatica, poslovica — in sleherni inteligent bi jo moral smatrati za svojo last in se okтитi z njo...

*

Župančičeva beseda bi morala biti beseda, ki bi se poučevala povsod od mladih nog! Vse, preko »Cicibanov« in kasneje »Čaše opojnosti« in potem »Mladih poti« — tja do »Naše besede«... Vse te pesnitve so brevir in deklamatorij za vse, za šole, za konservatorije in dramatične šole. »Veronika Deseniška« bi morala biti pa preizkusni izpit iz fonetike za slehernega kandidata, ki ima namen, posvetiti se gledališču!... Daj bratec mladi, zaigraj nam sceno Hermana iz tretjega dejanja. Pokaži, kaj znaš — ako aspiriraš na junaške vloge... In sleherni, ki ima namen igrati v teatru dobrodušne, ropotajoče starce bi moral znati vestno na pamet ono: ej, kje so časi, ko smo nekdan skup junčili...

»Veronika Deseniška« je tisto slovensko gledališko delo, ki mora postati last slehernega abonenta in obiskovalca našega gledališča in beseda in verz mora postati za nas tisto, kar je bila Moliérova beseda bežnemu znancu iz Liona... Tega ni težko doseči... Ljubi, prijatelj, — ljubi prekrasno našo besedo, pa boš vse vedel, vse razumel in hodil boš v teater ne gledati in ne poslušati — temveč uživati trepet svoje lastne duše. — Tedaj boš doumel vse tajne in vse krasote našega jezika — prav tako kot si po letih — po ukazih, ki se jim pravi tradicija ujel večnost barkarole iz Hoffmannovih pripovedk ali valčka iz »Fausta«.

*

Na svojih pohodih po tem svetu sem srečal in se seznanil z mnogimi znamenitimi ljudmi... Lenormand in Tristan Bernard sta mi znanca in Stanislavski in Reinhard, tudi Kvapil, Wierzinski in še mnogo drugih... Besedoval sem s temi možaki, občudoval njih znanje, osebnost, genialnost — in pogosto sem se vprašal: saj mi imamo tudi moža, ki je tem ljudem vsaj enak — če ne višji... In

vprašal sem se, kako je mogoče, da ta elita duha ne ve, ali noče vedeti, kako in kaj je z botro Pravičnostjo«!... Če so po svetu razpisane in vsem pravovernim dostopne nagrade — potem se godi to pot krivica... Na tihem čakam že deset let, da dospé Nobelova nagrada do našega človeka, do našega fanta iz Bele Krajine... Kje so motivi, kje so težave — tega jaz ne vem — vem pa, da je to izguba za ono bratovščino, ki pravi, da je stvarna, nepolitična in nepristranska... S tem postavljam Župančiča za kandidata za Nobelovo nagrado — zadostil je v polni meri vsem zahtevam, ki dajejo legitimacijo...

* *

Kot pravi in pristni poet, obvlada Župančič ono tajno silo, da nas zapelje v smeh in jok. V vseh teh letih se ni polenil in njegova tiha, neizgovorjena dolžnost je bila, da je opazoval človeško srce, ga tolmačil in osvetljeval... To pa je storil za to, ker v človeškem srcu ni kraja žalosti in vedrosti...

*

Oton Župančič! V starih časih je bil običaj, da je človek odpasal meč, ko se je hotel pokloniti človeku, ki ga ceni in spoštuje. Vse moje želje ti storé globoko reverenco in Tvoj znanec, prijatelj in potepin se Ti za Tvojih šestdeset let — kot stari šest brez ničle, globoko klanja.

Oton Župančič:

Pismo o slovenščini na odru

Neznani mladi prijatelj — pišete mi: kako vas vleče nepremagljiva notranja sila k gledališču: igranje samo da vas ne skrbi, da pa se zavedate, kako nimate zadostne jezikovne izobrazbe, zlasti da vam dela preglavico pravilna izgovarjava, in jaz naj bi vam dal potrebna navodila, po katerih bi prodrli v skrivnost slovenske fonetike. Jaz sem jako nereden korespondent. Ali vaše vrstice mi razodevajo toliko mlade navdušenosti za umetnost, toliko spoštovanja do slovenskega jezika, da sem vam sklenil odpisati.

Veseli me, da ste se ustavili in zamislili pred težkočami govorne slovenščine: to priča, da imate tenak sluh, in da čutite, kaj pomeni igralcu jezik. Pišete mi: »Naše navadno pravilo, da piši tako, kakor govoriš, ne velja, če ga obrnemo: govôri, kakor pišeš, Pišem: res, tele, ščene, pes — vse z enakim ejem, in vendar vem, da se izgovarja v teh besedah petero različnih ejev. Kje je tu tista preprostost slovenske pisave in govornice?« — Da, vidite, Nemec piše her, Herr, hehr, Heer, hör' — in mu že pisava polaga na usta izgovor. Naša preprostost bi pisala v vseh teh primerih: her. In tako dalje.

Vi, mladi prijatelj, ste zapazili neskladnost med našim preprostim pravopisom in živo govorico. In jaz bi vam zdaj lahko razložil naša glasoslovna pravila in vas uvel v izreko, ki velja dandanes za ortoepsko. Ne verjamem pa, da bi vas s tem spravil dalje nego do praga jezikovne modrosti.

Zakaj jezik ni samo vnanja fonetika. Če bi bil jezik gol mehanizem, bi najpopolneje govoril navit aparat, kakor na Kitajskem najbolje molijo mlini. Jezik je čustvo, misel, hrepenenje, ritem, ki se zaganja iz sedanosti v bodočnost. Vse, kar si, ves ti, s svojo osebno in svojo narodno preteklostjo. Igralec, ki stopi na oder, ne igra samo vloge, nego zastavi samega sebe, vso svojo telesnost in duševnost, vsi njegovi doživljaji, vsa njegova stremljenja stoje za njegovo besedo in ji dajejo globino in vsebino.

Zato si esperanto ali kakršenkoli samohotno vstvarjen jezik lahko mislim za praktično občevalno sredstvo med trgovci, vojaki, tehniki, ljudmi, ki bi lahko govorili tudi s številkami ali kakršnimi koli domenjenimi znaki — nikdar pa ne bo mogel služiti pravi umetnosti: ker mu nedostaje čustvene preteklosti.

V slovenščini je shranjena vsa skrb in gorečnost naših reformatorjev, ves up in strah Prešernov, vsa šegavost mladega Levstika in grčavost njegovih poznejših let, eleganca Stritarjeva, otožnost Gregorčičeva, borbenost in tišina Cankarjeva, jecljanje Aleksandrova, melodijoznost Kettejeva. Strune vseh teh morajo brneti v tebi, ako hočeš slovenski besedi dati vso polnost in sočnost pravega občutja. In kadar se organsko pripoji naši duši Shakespeare, bo njegova mnogozvočnost obogatila izrazitost naše besede z novimi toni.

Brez Jurčiča ni Golarja, brez Prešerna (že zopet ta Prešeren!) ni Cankarja in vsega, kar pri nas poje in toži, upa in se boji. Ako se ni zgnetla vate vsa ta vsebina in ti ni preoblikovala duše iz ozko omejene zasebne individualnosti v vseobsežno slovensko individualnost, dragi bodoči igralec moj, ne boš mogel jokati naših solza, ne bruhati naših kletev; ne boš se po slovensko smejal; tvoj zanos nam bo nabuhla tirada, ki se nam ne bo prišla srca. Tvoj govor bo prazen zvok, ne polna beseda.

Fonetika mora biti šele nekaj zaveden zaključek vsega tega, kar si ti sam presanjal in prečuvstvoval nad našimi pesniki in pisatelji, kar si prebolel nad svojim narodom in njega usodo, vseh tvojih doživljajev od prvega otroškega zavzetja do svetih ur, ki si jih preslonel nad našo knjigo. Ali si plakal z Gregorčičem, se puntal z Levstikom in Cankarjem? Si ljubil, sovražil, si imel trenutke, ko si tvegall vse za vse — ali si samo mehkužno sentimentalil okoli tujih bolečin in strasti? Ali si živel — ali užival, to je v umetnosti zadnji, odločilni aut-aut. In to ni vprašanje šolske učenosti in formalne izobrazbe, nego stvar tvojega notranjega nagona in samozgoje. Brez tega je tvoja igralska bodočnost tako gotov neuspeh, kakor je umetnost čist, matematično točen rezultat vsega, kar si, zavedno in nezavedno.

Ta notranja podoba slovenskega igralca ni slikana v zrak: tak človek, poln slovenstva, ki je z vsako besedo izžarevalo iz njega, je bil Borštnik, je bil Verovšek. Odtod tista sugestivna resničnost njihovih vstvaritev, da se nam še danes stoži ob spominu nanje. In vsi, ki še živie med nami in nam imajo z odra kaj povedati. In Putjata — človek — Rus — slovenski igralec, da, in slovenski režiser — brez vnanje fonetike, a z dušo, ki je čutila in slutila z nami, gorela in izgorela za nas. Tudi njega moramo objeti, zakaj slovenstvo je široko in širše, nego sem ga zgoraj očrtal. A več o tem prihodnjic.

To sem vam moral povedati, preden se spustite na pot, ki se vam zdi danes tako vabljiva in lagodna, zato, da se ne boste kedaj razočarani prijeli za glavo: »Kak vrag me je na to galejo gnall«

Ponatisnili smo iz Gledališkega lista 1927/28 to Župančičevo pismo, da bi opozorili na njegovo pojmovanje slovenskega jezika in igralskega poklica. Pismo je važen dokument o Župančiču v zvezi z gledališčem in naj bi bilo kažipot vsem bodočim slovenskim igralcem.

Ob šestdesetletnici dramaturga Otona Župančiča

Ta članek, napisan ob šestdesetletnici Otona Župančiča za Gledališki list, ne bo govoril o tem velikem pesniku in jezikovnem tvorcu kot književniku, temveč o njem kot delavcu za gledališče, ki je po svoji temeljni polovici literaren inštitut. Govoril bo torej o nekem Župančičevem delu, ki je bilo dovršeno zaradi gledališča in zanj, ki pa ga je znal in mogel Župančič opraviti samo zaradi tega, ker je tisto, kar je predvsem, namreč pesnik svetovnega formata in edinstven poznavalec slovenskega jezika.

Njegovo delo za slovensko gledališče, s katerim ni zvezan samo po volji usode, marveč tudi po prirodnem nagnenju, je mogoče opisati v treh važnih smereh.

Predvsem je ustvaril slovenskemu gledališču in posredno šolam ter vsej slovenski inteligenci temelje za pravičen, pristen in čist slovenski govor. Opirajoč se na najčistejša slovenska narečja Bele Krajine, ki jih točno pozna, je določil dramskim igralcem odrsko izreko, ki je čista in naravna hkratu in ki je govorjeno slovenščino približala širnemu morju drugih slovanskih jezikov. Med njegove najpomembnejše reforme v tem območju spada uvedba naravne izreke glasu l kot u, reforma, ki je v našem pravorečju po svoji pomembnosti enaka našim največjim jezikovnim revolucijam. Šele po tem njegovem dejanju lahko slovenski igralec in pravi izobraženec govori slovenski jezik knjižno in vendar prirodno in lagodno, brez napetolične slovesnosti. Tej reformi stoji najbližje njegov izgovor kratkega nedoločnika v domačem govorjenju v nasprotju s popolnim nedoločnikom v strogem in svečanem govoru.

Odveč je poudarjati Župančičev ostri posluš za izreko samoglasnikov, zlasti o-jev in e-jev v vseh mogočih odtenkih. Ne bom se mudil pri tem, marveč bom pri poglavju o izreki in govoru opozoril samo še na važno in tehtno njegovo zaslug.

Kakor vse pravorečje, tako je bilo do njegovega prihoda v gledališče tudi prednašanje stiha nedognana stvar, nerazjasnjena celo v poglavitni smeri. S svojim posluhom za slovenski stih je Župančič pogodil, da je v skladu z dokaj trezno naravo slovenskega človeka čim prirodnejše, čimbolj realistično recitiranje verzov, ki naj se po treznosti izrazito razlikuje — ne rečem od francoskega, marveč tudi od nemškega in celo od ruskega deklamiranja. S tem je dal slovenski recitaciji stihov smer, ki je v skladu z našim značajem in v skladu z naravo najpomembnejših stihov v slovenski književnosti, v skladu s Prešernovo pesmijo in njeno prirodno melodiko. Vse, kar danes na našem odru dobro govori stihe, se je tega naučilo pod Župančičevim vodstvom, ki kaže stremljenje k recitacijskemu realizmu.

Druga važna stvar, ki jo je dal Župančič slovenskemu gledališču, pa je material, gorivo, se pravi repertoar. Dramsko gledališče je v dvajsetih letih svojega obnovljenega in stopnjevanega življenja po vojni uprizorilo kakih štiristo del svetovne dramske literature. Vsaj desetino tega ogromnega repertoarja je prevedel Župančič sam, s čimer je dal odrskemu jeziku trdno središče, ki je bilo, je in bo zgled in pouk vsem ostalim prevajalcem za slovenski oder. Toda Župančič nima zasluga samo zaradi kakovosti teh prevodov, marveč tudi zaradi izbire del, ki jih je prevedel. Med temi štiridesetimi deli najdete stvaritve mojstrov, kakor so: Benavente, Galsworthy, Hoffmannsthal, Klabund, Maeterlinck, Nestroy, O'Neill, Romain Rolland, Rostand, Shaw in imena še večjih, imena svetovnih klasikov, Calderona, Shakespeareja, Molièra, Schillerja. Samo Shakespeareja je z vsem svojim mojstrstvom prevel dvanajst del. In drame in komedije tvorcev kakor so Shakespeare, Calderon, Molière in Schiller so veliki temeljni kvadri slednjega repertoarja, slednjega gledališča. Brez Župančiča bi bilo slovensko gledališče brez temeljev, brez teh večnih dramskih osnov.

Tretjo veliko nalogo, ki jo je Župančič mogočno načel v razvoju in življenju slovenskega gledališča in jezika, pa mu je pomagal uspešno vršiti njegov čut za naraven, živ in vendar knjižni jezik na odru. Bolj kot kdorkoli med nami se je Župančič v vsem svojem delu zavedal in je čutil ogromno, morda celo usodno razliko med našim govorjenim in tako imenovanim knjižnim jezikom. Ta nevarna razlika ga je neprestano vznemirjala in mu dajala zmeraj novih pobud za ugibanje in preizkušanje. Dokaj togi naš knjižni jezik se zlasti na odru mora približati splošno govorjeni besedi, če naj bo učinkovit, živ in pristen. Pri tem stremljenju je pokazal Župančič ves svoj izredni čut za mero, ki je tako važen pri tem kočljivem poslu. Kako združiti v sebi in v stvarnosti fanatično voljo za čistost v jeziku s prav tako fanatičnim hotenjem k prirodnosti, in to v jeziku, ki kakor naš živi v tako različnih dveh ravninah? Kot vrhovni arbiter za jezik v gledališču je Župančič pokazal, da mu je pristnost važnejša od puristične čistosti. Če je šlo za živo vernost izraza, se ni ustavljal niti pred očitnimi nemčizmi, ki že stoletja žive v našem besedišču, toda tako je ravnal samo v dobro pretehtanih primerih, samo v skrajni nuji, hkratu pa je neumorno skrbel za to, da je bil odrski dialog vedno pristneje in strožje slovenski, resnično slovenski. S tem ravnanjem je našo odrsko dikcijo trdno postavil na pot k popolni naravnosti in k pravi skladnosti z živim občevalnim jezikom. Bodoči jezikovni zgodovinar bo moral v razvoju našega gledališkega jezika po vojni ugotoviti velik napredek v označeno smer in prav tako bo moral zaslugo za ta napredek pripisati osrednji moči vse naše odrske jezikovne kulture v zadnjih dvajsetih letih, ki je bila zbrana in strnjena v Otonu Župančiču.

J. Vidmar.

Delo za gledališče

DRAME:

»Noč na verne duše«, dramska slika v I. dejanju.

»Veronika Deseniška«, tragedija v V. dejanjih.

DRAMSKI PREVODI:

- Benavente: »Roka roko umije...«, komedija v III. dejanjih.
- Calderon de la Barca: »Sodnik Zalamejski«, igrokaz v III. dej.
- Drinkler: »Krojaček junaček«, pravljica v IV. slikah.
- Galsworthy John: »Joj«, igra v III. dejanjih.
- Hoffmansthal Hugo: »Slehernik«, misterij.
- Yeats: »Gospa Cathleena«, tragedija v I. dejanju.
- Klabund: »Krog s kredo«, igra v V. dejanjih.
- Maeterlinck: »Zadoščenje«, tragedija v I. dejanju.
- Molière: »Tartuffe«, komedija v V. dejanjih.
- »Ljubezen — zdravnik«, komedija v I. dejanju.
- Nestroy: »Lumpacij vagabund«, komedija v III. dejanjih.
- O' Neill: »Ana Christrie«, drama v III. dejanjih.
- Raynal Paul: »Grob neznanega vojaka«, drama v III. dejanjih.
- Rolland Romans: »Igra ljubezni in smrti«, drama v III. dej.
- Rostand E.: »Cyrano de Bergerac«, heroična drama v V. dej.
- Schiller Fr. (Cegnar): »Marija Stuart«, tragedija v V. dejanjih.
- Shakespeare: »Beneški trgovec«, komedija v V. dejanjih.
- »Komedija zmešnjav«, komedija v V. dejanjih.
- »Sen kresne noči«, komedija v V. dejanjih.
- »Kar hočete«, komedija v V. dejanjih.
- »Mnogo hrupa za nič«, komedija v V. dejanjih.
- »Kakor vam drago«, komedija v V. dejanjih.
- »Ukročena trmoglavka«, komedija v V. dejanjih.
- »Zimska pravljica«, igra v V. dejanjih.
- »Othello«, tragedija v V. dejanjih.

»Macbeth«, tragedija v V. dejanjih.

»Hamlet«, tragedija v V. dejanjih.

»Julij Cezar«, tragedija v V. dejanjih.

»Vihar«, igra v V. dejanjih.

Shakespeare (Funtek): »Kralj Lear«, tragedija v V. dejanjih.

Shaw Bernard: »Androklos in lev«, igra v V. dejanjih.

»Cezar in Kleopatra«, hist. komedija v V. dej.

»Sv. Ivana«, drama v V. dejanjih.

»Zdravnik na razpotju«, komedija v V. dej.

Sheriff R. C.: »Konec poti«, drama v III. dejanjih.

Wilde Oscar: »Idealen soprog«, veseloigra v V. dejanjih.

OPERNI PREVODI:

Andran O.: »Mascotta«, opereta v III. dejanjih.

Bizet (Štritof): »Carmen«, opera v IV. dejanjih.

Massenet (Polič): »Werther«, lirična opera v III. dejanjih.

Mozart: »Don Juan«, opera v II. dejanjih.

Planquette: »Korneviljski zvonovi«, komična opera v III. dej.

Strauss Joh.: »Netopir«, opereta v III. dejanjih.

Thomas: »Mignon«, opera v III. dejanjih.

Sestavil Slavko Jan.

Delovanje drame

Dramska gledališka sezona 1936/37 je začela dne 24. septembra 1936 z otvoritveno predstavo »Za narodov blagor« I. Cankarja.

Tekom sezone 1936/37 je vprizorila drama 219 predstav, od teh 104 v abonmaju, ostale izven abonmaja.

Na novo je vstopila v dramski ansambel gdč. Mele Ančka-Levarjeva. Naš član Zvonimir Rogoz se nahaja še vedno v Pragi, za kar mu je dovoljen celoletni dopust. Režiser Bratko Kreft je bil tri mesece v Pragi na študijskem dopustu.

Izmed 28 uprizorjenih del je bilo 18 absolutnih novitet odnosno premijer, tri popolnoma nove reprize in 7 repriz iz repertoarja prejšnjih sezon.

Režirali so:

Debevec Ciril	10 del	81 predstav
Gregorin Edvard	1 „	8 „
Kreft Bratko	6 „	63 „
Skrbinšek Milan	1 „	8 „
Stupica Bojan	7 „	53 „
Šest Osip	3 „	6 „
	28 del	219 predstav

Po narodnosti pisateljev je bilo na repertoarju: 12 slovanskih del (5 slovenskih, 2 srbohrvatski, 2 češki, 3 ruska dela), dalje 5 francoskih, 3 angleška, 7 nemških in 1 madžarsko delo.

Slovanska dela so bila uprizorjena 91 krat (slovenska 33 krat, srbohrvatska 21 krat, češka 22 krat, ruska 15 krat), francoska 27 krat, angleška 25 krat, nemška 53 krat, madžarska 13 krat.

Drama je gostovala v sezoni 1936/37 stalno v Mestnem gledališču v Celju na povabilo prosvetnega odseka mestne občine celjske in uprizorila osem del.

Obisk dramskih predstav v sezoni 1936/37 zabeležuje 67.442 oseb.

Poleg rednih gledaliških predstav so uprizorili dne 10. novembra 1936 v dramskem gledališču gojenci Trgovske akademije Cankarjevo »Lepo Vido«.

Repertoar drame.

Št.	Avtor	Delo	Dan predstave		Režiser	Štev. predst.
			prva.	nova, repr.		
1	Rostand	Vest		19. IX.	Debevec	1
2	Cankar	Za narodov blagor	27. IX.	24. IX.	ing. Stupica	10
3	Shakespeare	Kralj Lear	3. X.		Debevec	8
4	Begović	Tudi Lela bo nosila klobuk	7. X.		Kreft	6
5	Labiche	Florentinski slavniki			ing. Stupica	9
6	Lavery	Prva legija	15. X.	16. X.	Debevec	3
7	Langer	Konjeniška patrola		18. 10.	Kreft	12
8	Lichtenberg	Mladi gospod šef			Šest	1
9	Katajev	Kvadratura kroga	11. XI.	3. XI.	ing. Stupica	9
10	Werner	Na ledeni plošči			Debevec	20
11	Hamick	Vesela božja pot	30. XI.	1. XI.	Šest	2
12	Žigon	Kadar se utrga oblak			Debevec	6
13	Škvarkin	Tu je dete	6. XII.	21. XI.	ing. Stupica	1
14	Zerkaulen	Korajža velja	20. XII.		Kreft	14
15	Hamik	Repoštev	23. XII.		Kreft	11
16	Gregorin	Kralj z neba	19. XII.		Gregorin	8
17	Somin	Atentat	16. I.		Skrbinšek	11
18	Hodge	Dež in vinar	11. II.		Debevec	8
19	Naumann-Fichter	Simfonija 1937	27. II.		ing. Stupica	12
20	Nušić	Dr.	11. III.		Kreft	15
21	Fraser	Zadnji signal	24. III.		Debevec	6
22	Brnčić	Med štirimi stenami	7. IV.		ing. Stupica	13
23	Fodor	Matura	29. IV.		Debevec	6
24	Anderson	Rivala			ing. Stupica	6
25	Merežkovski	Peter in Aleksej		12. V.	Debevec	5
26	Rostand	Cyrano de Bergerac		1. VI.	Debevec	6
27	Ferner-Real	Tisočak v telovniku	19. IV.		Kreft	5
28	Golia	Uboga Ančka		4. XII.	Šest	3
						219

VERONIKA DESENIŠKA

Tragedija v petih dejanjih (sedem slikah). — Spisal Oton Župančič.

Scenograf: ing. Ernest Franz

Režiser: Ciril Debevec.

Herman II. Celjan	Levar
Friderik II., njegov sin	Gregorin
Jelisava Frankopanka, Friderikova žena	Maria Vera
Vitez Jošt Soteški	Kralj
Vitez Ivan Sevnčan	Jerman
Nerad, oskrbnik v krškem gradu	Potokar
Brigita { Jelisivini dvornici {	M. Boltarjeva
Geta {	V. Juvanova
Hermanov kancelar	Presetnik

Friderikov pisar	Sever
Pravdač	C. Debevec
Bonaventura	M. Skrbinšek
Deseniški gospod	Cesar
Veronika, njegova hči	M. Danilova
Sida, njegova sestra	P. Juvanova
Sosed, graščak	Bratina
Katica, služkinja na Desenicah	A. Levarjeva

Godi se 1422. leta: prvo dejanje na Desenicah, drugo in tretje in četrto v Krškem gradu, peto v Gornjem Celju.

Blagajna se odpre ob pol 20.

Začetek ob 20.

Konec ob 23.

DESENIŠKA

Číslo 1234567890

Adresa: Praha 1, Na Příkopě 1234

První část textu, která obsahuje několik řádků nečitelného textu.

Podpis: J. Novák

První část textu, která obsahuje několik řádků nečitelného textu.